

Vodní poměry Mikulova dokreslují rybníky ležící jižně a jihovýchodně od města. Rybníky mají na Břeclavsku tradici trvající více, než 500 let. Tvoří významnou část jeho vodopisu. V průběhu staletí počet a rozmístění rybníků značně kolísal s tendencí rušení rybníků. Do dnešních dnů zůstaly zachovány dvě významné původní rybníkářské oblasti: Mikulovsko-Lednická založená v první polovině 15. stol. Liechtensteiny a Pohořelická založená v polovině 16. stol. Janem z Pernštejna. V současné době je na okrese Břeclav víc než 1000 ha rybníční plochy.

Krajina Mikulova se v dávných dobách podstatně lišila od dnešní. Příroda zde, ve velkém úvalu od Novosedel po Lednici vytvořila řadu bažinatých sníženin a proláklín. Této přírodní zvláštnosti využili Liechtensteinové. Směrem od jihozápadu k jihovýchodu začali budovat prstenec rybníků napájených řadou potoků. Zrcadlící se hladiny rybníků udávaly vyprahlé krajině kolem Mikulova zvláštní půvab.

Osou Mikulovsko-Lednických rybníků byl Mikulovský potok, který ve směru od Mikulova až k ústí do řeky Dyje u Lednice tvořil zemskou hranici mezi Moravou a Dolním Rakouskem. K mikulovským rybníkům patřily Šibeník (Galgenteich) jižně od Mikulova, Nový (Neuteich, Porz) pod bývalou mikulovskou osadou Mušlov, a Nesyt pod bývalou mikulovskou vsí Sedlec. Na ně navazovaly tři rybníky lednické. Při dělení liechtensteinského panství v r. 1524 přešel největší mikulovský rybník Nesyt, původně zvaný Kamenohrázský (Steindamteich) k lednickému dílu.

Kromě výše jmenovaných rybníků patřilo k mikulovskému panství ještě několik rybníků menších. Byly to např. rybníky Štikový, Kuttlerový, Střelický, Kněžský, Leláš a Oborový.

Dnes leží na území Mikulova čtyři rybníky. Jsou to Šibeník, Nový, Mušlovský horní (Kuttlerový) a Mušlovský dolní (Střelický).

Mikulovské rybníky byly založeny jako rybníky kaprové. Vedle hlavních rybníčních druhů ryb kapra a štiky se choval také okoun, karas a lín. Po r.1620 je zaznamenána změna oblíbenosti jednotlivých druhů ryb. Začala růst poptávka po dravých tzv. ušlechtilých rybách, k nimž patřil mimo štika, pstruh a mník. Obliba dravých ryb je na Mikulovsku zaznamenána od r. 1629 kdy jsou mikulovské sádky jmenovány jako vhodné pro chov pstruhů a sivenů. Zavádění dravých ryb v mikulovských rybnících si vynutilo přemnožení plevelných ryb. Nejdříve byla vysazena dunajská ryba ježdík žlutý, jehož výskyt je v mikulovských rybnících doložen v letech 1692-1739. Jeho prodejní cena se rovnala ceně kapra a pohybovala se kolem 10 zlatých. Ježdík žlutý však nevynikal svou velikostí ani chutí. Proto byl postupně zatlačován candátem, původně se hojně vyskytující v blízké řece Dyji. Odtud také jeho první násadu dodali podyjští rybáři. První písemný doklad o výskytu candáta jako rybníční rybě pochází z rybníka Nového z r. 1707. Chov candátů se na základě jeho mnohostranných kvalit rozšířil z Mikulovska do dalších jihomoravských a středomoravských rybníků. Na přelomu 18. a 19. stol. zcela zatlačil chov štik. Výhodnost chovu candáta před štikou spočívala nejen v jakosti masa, ale především v jejich menší žravosti. Proto bylo možné vysadit do rybníků dvojnásobný počet candátů než štik. Další výhodou byl úzký tvar candátího jícnu. Candát proto lovil jen malé plevelné rybky, které ujídaly potravu kaprům a navíc mohl být do kapřího rybníka vysazen již prvním rokem, neboť kapří násada byla pro něj příliš velkým soustem, zatímco štikám malí kapříci velmi chutnali. Cena candáta se zprvu rovnala ceně štiky. V r.1719 to bylo 19 zl., koncem 18. stol. však cena candáta převyšovala cenu štiky. Z Mikulova se chov candáta rozšířil na Třeboňsko, které se koncem 19. stol. stalo východiskem jeho opětovného systematického rozšiřování do moravských rybníků. Tak se stalo, že zásluhou rybníčního hospodářství mikulovského velkostatku bylo naše rybníkářství obohaceno o hodnotnou a chutnou rybu, která proslavila mikulovské rybníkářství daleko za hranicemi města.

Mikulovsko - lednické rybníky spolu s rybníky na Valticku byly nejvýnosnějším zdrojem příjmů Liechtensteinů a později i Ditrichsteinů. Rozkvět rybníkářství byl zaznamenán hlavně v 16. až 18. stol. Vysoká výnosnost byla způsobena obrovskou živností vod, podmíněnou přítomností velkého množství minerálních látek, příhodnými klimatickými podmínkami a delším vegetačním obdobím. To umožnilo rozvoj drobné vodní květeny a živočichů jako potravy ryb. Výnosnosti rybníků přispívala také možnost odbytu většiny produkce vídeňským obchodníkům, kteří ryby přebírali přímo na hrázi a platili hotově. Zájem vídeňských obchodníků o mikulovské ryby byl nepochybně

podmíněn mimořádně dobrou chutí mikulovských ryb. V tomto ohledu vynikal především rybník Nový a Štikový. Vídeňští obchodníci však kupovali jen ryby velké a ušlechtilé. Ryby malé nebo vedlejší zůstávaly pro domácí trh, pro venkovany z Moravy i Rakouska. Bohatost úlovků dokládají záznamy v mikulovských urbářích. Z nich se dozvídáme, že v r. 1765 se ze Šibeníku vylovilo za 2073 zlatých ryb, z r. 1590 je zmínka o zarybnění Porzského rybníka 350 kopami (1 kopa = 60 jednotek) kapří násady a v r. 1809 bylo prodáno obchodníkovi s rybami Filipovi za 17 000 zlatých ryb. Úpravou hranice v roce 1919 byly všechny hraniční rybníky na Mikulovském potoce připojeny k Moravě. Tím se však přerušilo jejich spojení s rybníky sádkovými, které zůstaly na rakouské straně. Spolu s dalšími okolnostmi to vedlo k úpadku rybníkářství v jejížnější části jižní Moravy. Dnes se na celkové produkci chovaných ryb podílí kapr 86 %, zbytek tvoří býložravé ryby tolstolobik bílý a amur a drobnými živočichy se živící tolstolobik pestrý a lín. Z dravých ryb se chovají sumec, štika, a candát, z plevelných ryb plotice a perlín.

RYBNÍK ŠIBENIČNÍK

Rybník Šibeničník byl založený v 1. polovině 15. stol. Staré spisy od rybníka Šibeničník se nezachovaly, předpokládá se však, že sdílel osud sousedního rybníka Porz, o němž je spisový materiál zachován. Jeho původní rozloha byla 57, 546 ha. Původně byl Šibeník napájen několika potoky. Ze severní oblasti, z katastru města Mikulova, přiváděl vodu Mikulovský potok, ze západu, od Drnholce a Březí, Mikulovka a od jihu, z rakouského území, Včelínek (Brünnelbach).

Zlatý věk mikulovských rybníků byl ukončen počátkem 18. století, kdy se začalo s jejich rušením. Rybníkářství se stalo méně výnosné na základě dlouholeté stagnace cen ryb, způsobené dostatkem dobytčího masa, zejména ovčího. První nápor na vysoušení rybníků se projevil zejména na Valticku, kde v poslední čtvrtině 18. stol. zaniklo 15 rybníků. Po krátkém oživení za napoleonských válek však dochází k rušení rybníční plochy i na Mikulovsku. Přestože si město udržovalo vinařsko zemědělský charakter, do města se tlačilo pěstování cukrovky. Hlad po půdě bohužel přispěl k postupnému vysušování rybníků a jejich přeměny na pole a louky. Rybník Šibeník byl zrušen roku 1838.

Rybník Šibeničník byl obnoven teprve v padesátých letech našeho století podle projektu je F. Otavy. Po-vodí rybníka je úpravami na Včelínku a Mikulovce postupně zredukováno na 16,73 km. V současné době je totiž jediným zdrojem vody pro Šibeník Mikulovský potok s maximálním přítokem 7,3 l/s.

Včelínek byl mezi rybníkem a státní hranicí regulován. V 70. letech byla provedena na žádost rakouské strany, z důvodu špatné funkce drenážních vyústí, úprava koryta Včelínku tak, že byl zaústěn až pod hráz Šibeníku. Také vody ze zavlažovacího kanálu vybudovaného Povodím Moravy v 80. letech, kam byla zaústěna i Mikulovka, měly původně ústít do Šibeničníku a zlepšovat kvalitu vody. K realizaci tohoto záměru však zatím nedošlo. Tím se zásadním způsobem zmenšilo povodí rybníka a následně i kvalita vody v Šibeníku. Šibeník má nyní 23, 136 ha, objem vody 346, 940 m³. Hladina rybníku je udržována automaticky bezpečnostním přelivem.

Účel rybníka je nadále rybochovný, současně však slouží jako rybník biologický. V r. 1992 byla na Mikulovském potoce, před ústím do Šibeníku, uvedena do provozu čistička odpadních vod. Kvalita vody se značně zlepšila, neboť do rybníka dříve přitékala odpadní voda přečištěná pouze v nedokonalých domovních septicích. Čistota vody v Šibeničníku je však relativní a ke koupání není vhodná ani dnes. Čistička zbaví odpadní vody pouze organických nečistot, všechny další nečistoty odchází do rybníka kde se biologicky dočišťují. Zvěsti o tom, že voda v Šibeníku je nyní průzračná nejsou bohužel pravdivé. Voda je nadále hygienicky závadná a naděje, že by Šibeník mohl sloužit k rekreaci nejsou opodstatněné. Rybám se však v rybníce opět daří a to je příjemné zjištění.

Zajímavostí Šibeníku je "Malý Šibeník", který vznikl vybudováním umělé hráze s propustí na jednom z ramen rybníka. Je využíván k chovu karase obecného, ohroženého vyhynutím. V době výlovu zůstává proto Malý Šibeník napuštěn a přitékající nečistoty se zde koncentrují. Z tohoto důvodu bylo na Malém Šibeníku vybudováno čefidlo, které karasům zajišťuje zvýšený přísun kyslíku. Zvláštností Šibeníku je i chov úhoře říčního, který je na Moravě uměle vysazovaný. Původně žil v ČR jen v přítocích Atlantického a Baltského oceánu. V posledních letech jsou však

jeho larvy monté vysazovány i do moravských řek černomořského povodí, takže se tu stal hojnou a dosti lovenou rybou. Z Šibeníku se úhoř dostává do celé Mikulovsko-Lednické rybniční soustavy.

Výlov Šibeníku probíhá každoročně v období od 15. října do 15. listopadu a za příznivých klimatických podmínek trvá 14 dnů. Průměrná produkce ryb z Šibeníku se v současnosti pohybuje kolem 10q kaprů a 187q ostatních druhů ryb na hektar vodní plochy. Vzhledem ke znečištění rybníka před postavením čističky nebylo neobvyklé, že se výlov nekonal pro úhyn ryb. V jiných letech nebyl rybník pro velké znečištění osazen rybí násadou. Bylo tomu tak např. v letech 1972, 1973, 1979 a 1990. Byly však i bohaté roky, např. v r. 1964 se vylovilo 188 q ryb, v r. 1992 to bylo 122 q ryb.

K mikulovskému panství patřil také rybník napájený Včelínkem, známý pod jmény Tres nebo Oborový. Ležel na rakouské straně v samé blízkosti Šibeníku směrem na Kleinschweinbarth, uvnitř knížecí obory se spoustou zvěře a s bažantnicí. Součástí obory byl letohrádek a okrasná zahrada s mnoha uměleckými předměty, větrné mlýny a rybárna. Stejně jako většina dalších rybníků na Mikulovsku byl koncem 19. stol. vysušen. Bývalá obora a zámeček stojí ještě dnes na kopci nad Drasenhofenem, vpravo od mezinárodní silnice směrem na Vídeň.

RYBNÍK NOVÝ

Krajinářským klenotem mezi mikulovskými rybníky byl rybník Nový založený v 1. polovině 15. stol. pod názvem Neuteich, později zvaný též Partzerteich, Portz nebo Porz. Jméno rybníka asi souvisí se starou mikulovskou rodinou někdejšího hejtmana Jana Parta z Arlspergu. Obrovský rybník, jehož původní plocha byla 86,450 ha měl tvar prstenu a rozprostíral se kolem malého ostrova nazvaného Porzinsel v západní části rybníka. K rybníku náležel mlýn (Porzteichmühl). Rybník působil dojmem malého jezera a hostil tisíce vodních ptáků.

Na ostrově stál půvabný, původně pozdně renesanční manýristický zámeček s výhledem na vodní hladinu. V okolí zámečku byl vybudován anglický park doplněný stromořadími a květinovými záhony. Na ostrově náleželo Dietrichsteinům ještě mléčné hospodářství a drůbeží farma s prosperující dílnou na výrobu vycpanin. Hospodářské budovy doplňovaly byty drábů a velký sklep. Směrem k Mikulovu náležela k Porzu ještě velká louka a zahrada. Porzinsel byl místem letního odpočinku, hudebních dýchánek a honů mikulovské šlechty a jejich hostů.

Poněvadž Mikulovský potok tvořil od 13. století zemskou hranici s Rakouskem, procházela hranice také středem všech rybníků na potoce. Na všechny rybníky si proto dělaly nárok obě země. Změnu ve prospěch Moravy se podařilo prosadit jen u rybníka Porz. Je doložen mnoho let trvající spor o hranici, který vyřešila až smíšená rakousko česká komise, která v r. 1826 uznala celou plochu rybníka za majetek mikulovského panství. Podkladem byla skutečnost, že v době pobělohorské se na Moravu platily daně z celé jeho rybniční plochy. O tento výsledek se zasloužil především první moravský topograf František Schwoy, vrchní mikulovský úředník. Porz tak zůstal na Moravě i když přístupová cesta po cihlovém mostě vedla z rakouské strany. Pod oblouky cihlového mostu přitéká z rakouské strany potok Mühlbach (Steinabrunnbach či také Drassenhofenbach), který spolu s Včelínkem ústí do Nového rybníka.

Ani Porzu se však nevyhnula tendence rušení rybníků započatá v 18. stol. V r. 1781 zůstaly v katastru Mikulova čtyři rybníky, o osm let později zůstal jen rybník Porz. Ke zrušení Porzského rybníka došlo v r. 1857, výnosem znojemského krajského úřadu. Mikulov tak ztratil krajinářský klenot jedinečné krásy. Úplný zánik ostrova pak završila stavba železnice Břeclav-Hrušovany nad Jevišovkou v roce 1872, která ostrov rozdělila na dvě části. Dietrichsteinům byla nařízena celá řada opatření pro uvedení vodního díla Porzský mlýn do neškodného stavu. Tehdy postavili náhradní přívod vody ke mlýnu a regulovali Včelínek od hráze zrušeného rybníka až k jeho ústí do Nesyty. Vodní dílo Porzský mlýn bylo definitivně zrušeno v r. 1905.

Rybník Porz byl pod názvem Nový obnoven až po 2. světové válce. Autorem projektu byl Ing. Šimona. Jeho rozloha měla být 60, 1880 ha. V roce 1952 však byla výměrem ONV Mikulov plocha rybníka snížena až na 22 ha. Důvodem byl obrovský náklad na zpevnění železničního násypu, který by si větší zatopená plocha vyžádala. Nynější plocha rybníka je však i přes původní záměr 31, 3480 ha při objemu vody 187008 m³. Povodí rybníka je 95, 081 km. Nový rybník je od

severovýchodu napájen Mušlovským potokem, od jihu pak potoky Mikulovským, Včelínkem a Rybníčním. Rybníční potok přivádí do Nového rybníka značně znečištěnou vodu. Do Nového rybníka je zaústěn také odpad mechanicko biologických čistíren ve vojenském prostoru a objekty bývalého Státního statku Mikulov. Kvalita vody v Novém rybníku není proto o nic lepší než v Šibeníku, bez ohledu na čističku odpadních vod na Mikulovském potoce.

Rybník Nový slouží k chovu ryb. Kromě kaprů se zde chová také lín, štika, candát, sumec, tolstolobik, amur a úhoř. Výnosy jsou větší než u Šibeníku. V roce 1994 to bylo 409 q kaprů a 41 q ostatních druhů ryb. Výlov se provádí na podzim od 1. září do 30. listopadu, nebo na jaře od 15. března do 30. dubna. Doba vypouštění rybníka je při normální hladině vody a příznivých klimatických podmínkách 10 dnů. Napouštění rybníka se provádí převážně v zimním a jarním období. Zimování rybníka se provádí jednou za 23 roky, k letnění dochází přibližně jednou za 10 let. Před letněním je rybník vždy zimován. Po letnění je rybník napouštěn vždy ještě téhož roku na podzim. Běžná údržba rybníka se provádí při zimování nebo letnění.

HORNÍ MUŠLOVSKÝ A DOLNÍ MUŠLOVSKÝ RYBNÍK

K mikulovskému panství náležely také rybníky v povodí Mušlovského potoka, ležící severovýchodně od města. Roku 1629 byly mezi malými mikulovskými rybníky uváděny tři rybníčky náležející k Mariánskému mlýnu. Byly to rybníky Horní a Dolní Kněžský (Pfaffenteich) a přímo v areálu mlýna Mariánskomlýnský rybník (Mariamühlteich). Zadržovaly vodu pro mlýn, který by v době dlouhého letního sucha nemohl mlýt. Na místě Mariánskomlýnského rybníka na úpatí Janičova kopce, bylo v r. 1921 vybudováno půvabné koupaliště se dvěma bazény, napájenými Mušlovským potokem.

Pod Mariánským mlýnem v trati označené na starých katastrálních mapách "Na rybníkách" se původně nacházela soustava čtyř rybníků. Z pozdější doby je však známá jen soustava tří rybníků. Nejhořejší rybník sloužil k chovu štiky a byl proto nazýván Štikový. Její chov si vynutila zvýšená obliba štičího masa během třicetileté války. Pod ním ležel rybník Kuttlerový. a nejnižší rybník Střelický, nazvaný podle zaniklé osady Střelice.

Z oblasti na Rybníkách je uváděn ještě menší rybník Leláš (Lellusch), ležící pod Mariánským mlýnem. Rybníky měly klimaticky nesmírně výhodnou polohu s expozicí na jih. Ležely hluboko v údolí, chráněné pahorkatinou Milovického lesa. Prosluněné a prohřáté rybníky měly mimořádně dobré podmínky pro chov téměř všech druhů sladkovodních ryb. Geologické složení Pálavských kopců podmínilo nejen velkou úrodnost polí a vinic, nýbrž i neobyčejnou živnost vod. Rybníky v oblasti Pavlovských vrchů byly po staletí považovány za nejvýnosnější rybníky v celé střední Evropě.

Tendenci rušení rybníků se bohužel nevyhnula ani oblast v povodí Mariánského (Mušlovského) potoka. Naopak, v rámci mikulovských rybníků byly nejdříve vysušeny právě rybníky Štičí, Kuttlerův a Střelický.

V rámci boje proti vysoušení jižní Moravy došlo po válce také k obnově rybníků v povodí Mušlovského potoka. V průběhu šedesátých let byly Rybníkářstvem Pohořelice obnoveny dva z původní soustavy čtyř rybníků - Mušlovský horní (Kuttlerový) s rozlohou 3,73 hektarů a Mušlovský dolní (Střelický) 5,95 hektarů. Důvodem jejich obnovy byly vedle výrazného zlepšení vodohospodářských poměrů krajiny, také předpokládané hospodářské výnosy, které měly být nejméně čtyři krát větší než při normálním zemědělské hospodaření. Přestože skutečnost předpoklady nenaplnila, mají oba rybníky pro krajinu pod Mikulovem obrovský význam. V souvislosti se zhoršením vodních poměrů v prameništi pod Starou horou přivádí Mušlovský potok do obnovených rybníků stále méně vody. Rybníkářství Pohořelice proto vybudovalo koncem šedesátých let v blízkosti rybníků čerpadlo, které přečerpává vodu z Nového do Mušlovského dolního rybníka.